

A Magyar Írószövetség rövid története

Ismeretes, hogy igazán a reformkorban bontakozott ki a modern magyar irodalmi élet, amelyet a megelőző évtizedekben Kazinczy Ferenc kezdett el megszervezni. Évkönyvek, folyóiratok, újságok, salonok, társaságok, egyesületek jöttek létre, az írótársadalom egészét összefogó szervezet azonban 1945-ig nem született. Addig a legjelentősebb és legismertebb országos szervezetek a következők voltak: a Kisfaludy Társaság (1836-1952), a Petőfi Társaság (1876-1944), a Magyar Irodalomtörténeti Társaság (1911-) az Írók Gazdasági Egylete (IGE, 1932-1944) és az 1921-ben alapított nemzetközi PEN hazai társasága, a Magyar PEN Klub (1926-). A Magyar Tudományos Akadémiának 1830-tól számos író tagja volt, 1949-ben azonban megszüntették az írók tagságát. Az irodalmi élet elsősorban irányzatok és folyóirataik körül szerveződött, bár volt jelentősége a teljesítményelv alapján létrejött akadémiáknak és az érdekvédelmi egyesületeknek is.

A magyar irodalmi életet a második világháború utolsó szakasza, a német megszállás, a hadszíntérré válás lehetetlenné tette, az újrakezdés azonban már a háború befejezése előtt megindult. Budán még folytak a harcok, amikor Pesten 1945. január 26-án már megjelent a Magyar Művészek Szabad Szakszervezetének tagtoborzó felhívása. E szervezet része volt a Magyar Írók Szabad Szervezete, amelyet Boross Elemér (1900-1971) vezetett. Feladatuknak elsősorban az érdekvédelmet tekintették. Ebben az időben ez író-igazolványt, közmunka alóli mentesítést, segélyezést jelentett. Rájuk bízták az írók igazolási eljárásának lefolytatását, ezt a munkát azonban egy idő múlva felfüggesztették, mert a kommunisták, Illyés Gyula határozott fellépésére, az írókat mentesítették az igazolási kötelezettség alól. Kivételt a komolyabb újságírói munkásságúak jelentettek, mint Szabó Lőrinc, akinek így az újságírói bizottság előtt is meg kellett jelennie.

Korán felvetődött, Zilahy Lajos kezdeményezésére, egy zártkörű író-akadémia terve is, ez azonban nem valósult meg. Feltehetően az 1945-ben a Szovjetunióból hazatérő írók javasolták, hogy önálló írószövetség jöjjön létre, s ez a szovjet minta valósult meg hamarosan, hiszen a kommunistáknak ez volt az érdekük, amely kezdetben nem ellenkezett az írók érdekeivel sem.

A Magyar Írószövetség történetének első fél évtizedéről igen hiányosak az ismereteink, s csonkák az 1956-ig tartó szakasról is. 1957-ben a belügyi szervek a székházból a teljes iratállományt elvitték, s az 1990 után sem került elő. Elérhető adatok szerint a Magyar Írók Szövetsége 1945. április 10-én alakult meg. Elnöki tanácsának tagjai: Gellért Oszkár, Gergely Sándor, Illyés Gyula, Kárpáti Aurél, Kassák Lajos, Tamási Áron, Zilahy Lajos. Nyáron tartották első kongresszusukat. Harmincfős elnöki tanácsot választottak. A három társelnök a koalíciós időszak szellemében Gergely Sándor (1896-1966), Kárpáti Aurél (1884-1963) és Illyés Gyula (1902-1983), a főtitkár Boross Elemér, majd hamarosan Barabás Tibor (1911-1984), a titkár Bálint Lajos (1886-1974) lett. A szovjet városparancsnok is támogatta a testületet: hamarosan székházat kaptak a Városligeti fasor 10. szám alatt, papírkeretet, mások ruha- és élelmiszersegélyt biztosítottak a számukra.

Az Írószövetség létrehozásának elemi célja az író-lét hivatalos elismertetése volt: a tagsági igazolvány azt is „igazolta”, hogy az illető demokratikus gondolkodású ember. A szovjet modell igazi célja azonban olyan irodalmi egység megteremtése, amely a sztálini bolsevizmus alapján áll. Az erre való törekvés még szelídebben jelentkezett a számos jelentős alkotó részvételével megtartott debreceni írókongresszuson 1946. június 27-28-án. A főelőadást Lukács György (1885-1971) tartotta *A magyar irodalom egysége és feladatai* címmel, s a demokratikus kibontakozás érdekében a nép és az irodalom egysége mellett érvelt. A népen gyakorlatilag a munkásságot és a parasztságot értette. E tanácskozáson eléggé egyértelművé vált, hogy a kommunisták a népi írókkal keresik a lehetséges szövetséget, a polgári oldal áramlataitól viszont elhatárolódnak.

A fordulat évéig, azaz 1948/49-ig az egyre korlátozottabban létező többpártrendszernek megfelelően egyrészt léteztek az egymástól sokban különböző irodalmi folyóiratok, művészeti törekvések, másrészt a politikai csatározásoknak volt alárendelve az irodalmi viták jelentős része. A bolsevik kulturális politika ugyan harci eszköznek tartotta az irodalmat, ám a győzelemig, a totális diktatúra bevezetéséig inkább politikai ellenfeleinek megsemmisítésével törődött. Így az Írószövetség nem játszott lényeges szerepet sem a köz-, sem az irodalmi életben. Illyés Gyula rendszeresen nem vett részt a szervezet munkájában, ő kezdetben mint a Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője s mint kiemelkedő rangú író tudott a kulturális életben eredményeket elérni.

A diktatúra viszonyai között már 1948-ban hozzáláttak az irodalmi élet teljes átalakításához. Fokozatosan felszámolták a független folyóiratokat, a legtovább a *Válasz* létezett, 1949 nyarán jelent meg a búcsú-szám. Államosították a kiadókat, majd a könyvkereskedelmet is. 1949 szeptemberében hozzáláttak az Írószövetség bolsevizálásához. Új vezetőséget választottak. Formálisan megmaradt, az adatok szerint, a hármas társelnökség, ám ez gyakorlatilag csak Gergely Sándort jelentette, aki mellett Devecseri Gábor (1917-1971) lett a főtitkár. Első lépésként tagrevíziót hajtottak végre. Eltávolították az „ellenségeket” és a „dilettánsokat”, s helyükre „munkás-és parasztírókat” vettek fel. 1950 nyarán megalakult a szövetség pártszervezete, s attól kezdve egyértelműen a legközvetlenebb pártirányítás vált meghatározóvá. Létrehozták a szakosztályokat, a vidéki írócsoportokat, a Fiatal Írók Munkaközösségét, s számukra tanfolyamot szerveztek. Külön békebizottság is létezett. Fokozatosan az irodalmi folyóiratok is hozzájuk kerültek: a *Csillag*, az *Irodalmi Újság*, a *Tiszatáj*, az *Építünk*. 1949-től kezdődően teljes körűvé vált a szellemi élet s azon belül az irodalom bolsevik irányítása. Magyarország történelmének egyik legsötétebb időszaka ez, s 1953-ig az Írószövetség nem szakmai szervezet volt, hanem csupán „szem a láncban”, a zsarnokságában.

A Magyar Írók Első Kongresszusát 1951. április 27-30. között tartották meg. Könyvformában kiadták teljes anyagát. Fárasztó és vigasztalan olvasmány, egy szörnyű korszak lenyomata, amely Sztálin, a hatalmas Szovjetunió, a párt és Rákosi dicséretét zengi. A kötet szerint a szövetség taglétszáma 298, s ugyanennyi a résztvevők száma is, bár ez valószínűtlen. A tagság harminc százaléka harminc év alatti volt a radikális és politikai szempontú tagrevízió és az ezt követő fiatalítás

eredményeképpen. A szövetség elnöke Darvas József (1912-1973), titkára Kónya Lajos (1914-1972) lett. Darvas egyúttal közoktatásügyi miniszter is ekkor. Az elnökségben helyet kapott még: Benjámin László, Illés Béla, Kuczka Péter, Lukács György, Szabó Pál, Veres Péter. A 22 tagú vezetőség tagja még többek között Déry Tibor, Illyés Gyula, Juhász Ferenc, Sötér István.

A bolsevik pártok minden országban fontosnak tartották az irodalmat, mert az ideológiai-politikai nevelés eszközének tekintették. Az íróknak a párt céljait kellett szolgálnia. A Moszkvából hazatérő Révai József (1898-1959) volt e terület legfőbb vezetője, mellette Horváth Márton (1906-1987) játszott igen jelentős szerepet, ám Rákosi Mátyás is beleszólt még az irodalom napi ügyeibe is. A pártállamosított irodalmi élet egyik különös fejezete volt 1952 őszén az irodalmunk időszerű kérdéseiről rendezett Felelet-vita. Déry Tibor regényciklusának második kötete volt a fő bűnös: Révai egyenesen a könyv átírását követelte „pártellenes” tendenciái miatt. Mások is szigorú bírálatot kaptak: a kommunista írók nem voltak eléggé kommunisták Révai számára. A két fő veszélynek a polgári ideológiát és a sematizmust tartotta. Harcot hirdetett ellenük, ugyanakkor folytonosan sematikus művekre buzdított, az „állami tematikai terv” szellemében.

1953 márciusában meghalt Sztálin, s ezzel nagyon lassú, ám fel nem tartóztatható változások kezdődhettek meg Magyarországon is. A következő három évben a reformerök és a sztálinista konzervatívok harca folyt, amelyet nálunk Nagy Imre és Rákosi neve fémjelzett. Ebben a küzdelemben kezdettől szerepe volt a reformer és a pártonkívüli íróknak, s ez a szerep 1956 folyamán meghatározóvá vált.

Újabb közgyűlését 1954 júliusában tartotta az Írószövetség. Ez év márciusában a Szabad Nép vezércikke a „nagyobb szabadság – nagyobb felelősség” elvét hirdette meg az írók számára, ám a gyakorlatban ez alig valósulhatott meg, s Darvas József közgyűlési beszámolója már a felelősséget emelte ki, mint elsődleges szempontot, s lényegében rákosista álláspontról bírálta az irodalmi alkotások akkor még szelíden kibontakozó önállósodását. Élénk vita bontakozott ki, ám Darvas kitartott a maga igaza mellett, s az irodalom pártirányítását változatlanul elsődlegesnek tartotta.

A közgyűlés 55 tagú vezetőséget és 17 tagú elnökséget választott, elnök Veres Péter (1897-1970) lett, aki egyébként már néhány hónappal korábban átvette ezt a tisztséget Darvastól. Az első titkár Erdei Sándor (1915-1984), a további titkárok Aczél Tamás (1921-1994) és Urbán Ernő (1918-1974).

Sajnos a dogmatikus bolsevikok megerősödtek, s az 1953 júliusában miniszterelnökké választott Nagy Imrét 1955 áprilisában leváltották minden tisztségéből, majd decemberben a pártból is kizárták (1956 októberében állították vissza párttagságát.)

1955 szeptemberében betiltották az *Irodalmi Újság* egyik számát. Ekkor az Írószövetség elnökségében a párttagok lemondtak tisztségükről. Maga Rákosi próbálta őket jobb belátásra bírni. A párttag írók, s hozzájuk csatlakoztak más művészek is, többnyire Kossuth-díjasok, 59-en, októberben memorandumot intéztek a pártvezetéshez, amelyben élesen bírálták az antidemokratikus, az 1953 előtti évekhez visszatérő módszereket, a kulturális élet dogmatizmusát. A pártvezetés

felháborodott, büntetett. Az Írószövetség titkárait 1956 januárjában leváltották. Az első titkár a dogmatikus Tamás Aladár (1899-1992) lett, a további titkárok Erdős László (1913-1997), Képes Géza (1909-1989) és Urbán Ernő. 1956 februárjában tartották Moszkvában a XX. pártkongresszust, s ekkor kezdődhetett meg a valódi szembenézés a személyi kultusz korszakának tragikus bűneivel. Bár Rákosi egyelőre úgy tett, mintha a kongresszus őt igazolta volna, júliusban szovjet parancsra kénytelen volt minden tisztségéről lemondani.

Tavasztól kezdve igazi reformmozgalom indulhatott meg, s ebben meghatározó lett az írók és az újságírók szerepe. Fokozatosan enyhült a kulturális politika szigora, visszatérhettek lassan az éveken át hallgatásra ítélt alkotók (Füst Milán, Kassák Lajos, Kodolányi János, Pilinszky János, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor stb.) Március 30-án az Írószövetség párttaggyűlésén számos kritikus hangú felszólalás után Lukácsy Sándor szembeállította egymással a hazugságok tömegét, a kivégzetteket és az önkritikát nélkülöző, rehabilitáló, a Rajk-pert levezenylő Rákosi által „júdasi ajakkal kimondott” szavakat: „Rajk László elvtárs”. Mindenki tudta, hogy a Júdás maga Rákosi, s ezért nagy vita támadt. A pártvezetés folyamatosan foglalkozott az Írószövetség ügyeivel. Hol a szigorítás, hol a megegyezés hívei voltak erősebbek. Végül az írók elérték, hogy szeptemberben közgyűlést szervezhessenek, s hogy addig is leválthassák Tamás Aladárt (május 29-én). Képes Géza lett az utóda.

Az Írószövetség mellett a Petőfi Körnek is megnőtt a szerepe 1956 nyarán. A legnagyobb hatású a június 27-én rendezett vita volt a sajtó és a tájékoztatás kérdéseiről. Ezen becslések szerint mintegy hatezer fő vett részt. A leginkább szókimondó Déry Tibor volt, aki a szabadság hiányáról, az eszmék rendszerében lévő tévedésekről, szerkezetbeli hibákról beszélt, s részletesen bírálta Horváth Márton, Révai József, Darvas József kulturális politikai tevékenységét. Harmadikként az Írószövetség lapját, az *Irodalmi Újságot* kell említeni, ennek publikációi ugyanis széles tömegekhez juttatták el az egyre élesebb társadalomkritikát. Ugyanezt tette új szemléletet hozó, maradandó értékű szépirodalmi publikációival az *Új Hang* (Déry Tibor, Illyés Gyula, Nagy László, Juhász Ferenc), visszafogottabban a *Csillag* is.

Az Írószövetség közgyűlésére 1956. szeptember 17-én került sor az Új Városháza tanácstermében, s a mintegy négyszáz tagból több mint kétszázan vettek részt rajta. Veres Péter elnöki, Képes Géza titkári beszámolója, majd a hozzászólók sora is a reményteljesen megerősödő és tovább folytatandó reformtörekvéseket támogatta. Érdemes felsorolni, hogy kik lettek az elnökség tagjai, hiszen ez maga is forradalmi változást jelez: Benjámín László, Déry Tibor, Erdei Sándor, Fodor József, Háy Gyula, Ignó Pál, Illyés Gyula, Jankovich Ferenc, Juhász Ferenc, Karinthy Ferenc, Kassák Lajos, Képes Géza, Kolozsvári Grandpierre Emil, Kónya Lajos, Kuczka Péter, Németh László, Örkény István, Simon István, Szabó Lőrinc, Szabó Pál, Tamási Áron, Tamási Lajos, Tersánszky Józsi Jenő, Veres Péter, Zelk Zoltán. Másnap az elnökség élére újraválasztották Veres Pétert, társelnöknek Háy Gyulát (1900-1975) és Tamási Áront (1897-1966), főtitkárnak Erdei Sándort.

A pártvezetés természetesen nem örült sem a közgyűlésen elhangzottaknak, a Nagy Imre-vonal melletti kiállásnak, sem a megválasztott vezetőknek. De sokat már nem tehetett. Viharos gyorsasággal szaporodtak és erősödtek az egyre kritikusabb hangok. Ezt már nem csitította, hogy ünnepélyesen újratemették a korábban szintén

súlyos bűnöket elkövető Rajk Lászlót és társait, hogy letartóztatták Farkas Mihályt, valamint több ávós tisztet. Szervezkedni kezdett az egyetemi ifjúság is. Az Írószövetség pártszervezetének vezetősége október 17-i ülésén felszólította az országos pártvezetést, hogy minél előbb tartson kongresszust, válasszon új vezetőket. Október 23-án délután a diákok által kezdeményezett, lengyelek melletti szolidaritási tüntetés forradalomná nőtte ki magát.

Ismeretes, hogy nemcsak a forradalom előkészítésében, hanem a forradalom napjaiban, majd utóéletében is meghatározó szerepet játszott az Írószövetség mint szervezet, s a tagság jelentős része is. A magyar társadalom úgy tekintett az írókra, mint szellemi vezetőkre, a változások előkészítőire. Az írók azonban terveik szerint nem forradalmat szerveztek, csak reformokat követeltek. Azt várták, hogy a rendszer totális diktatúráját demokrácia váltsa fel. Az események azonban túlléptek rajtuk, s a diákság és a munkásság szerepe, egyre radikálisabb követeléseivel váltak meghatározóvá. Az Írószövetség ekkor már a Bajza utca 18-ban működött, s az épület a forradalom időszakának egyik központja lett. A 22-i óvatos elutasítás után 23-án délelőtt már az Írószövetség is a tüntetés engedélyezését követelte, majd még ugyanazon a napon Nagy Imre bevonását a vezetésbe. Még aznap megjelent az *Irodalmi Újság* röplapja a magyar írók kiáltványával, amely a magyar nemzet követeléseit fogalmazta meg. Veres Péter a Petőfi-, majd a Bem-szobornál is felolvasta a kiáltványt. Az írók ettől kezdve következetesen a forradalom mellett álltak ki, s próbálták előbb a Gerő-féle vezetést, majd Nagy Imrét rávenni a belátásra, a követelések teljesítésére, a téves döntések visszavonására (statárium kihirdetése, szovjet csapatok behívása, „ellenforradalom” minősítés, stb.) Október 26-án más művészeti ágak képviselőivel együtt kiáltványt tettek közzé a legfontosabb teendőkről. Miután Nagy Imre egyértelműen a forradalom mellé állt, az írók támogatták munkáját.

November másodikán az Írószövetség rendkívüli taggyűlést tartott, mert felmerült az igény forradalmi bizottság megalakítására. A vezetés tartott a hőzöngőktől, de Veres Péter, Illyés Gyula, Féja Géza, Lakatos István szereplése lecsillapította az indulatokat, s elérték, hogy a szeptemberben megválasztott elnökség, néhány új taggal kiegészítve (Féja Géza, Keresztury Dezső, Kodolányi János, Lakatos István, Rónay György, Sinka István) betölthesse ezt a feladatot is. Ugyanezen a napon jelent meg az *Irodalmi Újság* híres forradalmi száma. Olvasható benne a szövetség nyilatkozata, amelyben köszöntik a forradalmat, s elítélnék minden önbíráskodást, Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című verse, továbbá Déry Tibor, Füst Milán, Kassák Lajos, Németh László, Szabó Lőrinc, Tamási Áron, Tamási Lajos és mások forradalmat köszöntő írásai.

A forradalom szabadította ki a „váci füveskertiek” néven elhíresült fiatal költőket is: Kárpáti Kamilt, Béri Gézát, Tóth Bálintot, Tollas Tibort, Szathmáry Györgyöt és Gérecz Attilát (ő november 7-én hősi halált halt a Klauzál térnél, ahol emléktábla őrzi emlékét, ahogy 2006 óta a Magyar Írószövetség falán is).

November negyedikén hajnalban a szovjet csapatok megkezdték a forradalom leverését. A magyar nép s természetesen az Írószövetség legtöbb tagja sem tudta elfogadni ezt a helyzetet, a Kádár-kormány tevékenységét. A fegyveres ellenállás

felszámolása után az első hetekben még engedékenyebb a „forradalmi munkásparaszt kormány”, a munkástanácsok létrejötte és fegyverük, a sztrájk átmenetileg ugyancsak hatalmi tényező volt. Az Írószövetség tisztségviselői tárgyaltak a kormány, sőt a szovjet csapatok képviselőivel is. Még a korlátozott többpártrendszer is lehetségesnek mutatkozott, az ennek megfelelő irodalmi élettel. Tehát valamiféle visszatérés az 1949 előtti helyzethez. December folyamán azonban fokozatosan szigorodott a helyzet, megkezdték minden másfajta politikai erő felszámolását. A fegyveres harcok résztvevői mellett már írókat és újságírókat is letartóztattak, visszatértek a legkeményebb diktatúrához. Október 23-ai történéseit ekkor már ellenforradalomnak nevezték. Az írók nem fogadták el sem ezt a minősítést, sem Nagy Imre ellenségévé nyilvánítását. Néhány ellenvélemény dacára ez fejeződött ki a december 28-ai taggyűlésen és az ott elfogadott *Gond és hitvallás* című nyilatkozatban is, amelyet Tamási Áron fogalmazott meg. Ez a nyilatkozat az Írószövetség szellemi és erkölcsi magatartását fejezte ki. A nép forradalmának, szabadságharcnak nevezte október történéseit. Kijelentették: „Meg kell hát szereznünk a nemzeti függetlenséget; s a népi önkormányzat útján meg kell teremtenünk az egészséges társadalmat.”

Az ösbolsevik s szerény képességű írók a kormánynál és a szovjeteknél is sürgették az Írószövetség elleni szankciókat, sőt a szövetség feloszlását. 1957. január 17-én a Belügyminisztérium ideiglenesen felfüggesztette az Írószövetség működését, mert ott „a Magyar Népköztársaság érdekeivel ellentétes tevékenység folyt”. Április 26-án jelent meg egy újabb közlemény, amely feloszlatta az Írószövetséget „a Magyar Népköztársaság társadalmi rendje elleni támadás” indokával. Az év első néhány hónapjában az írók, elsősorban a népiek még reménykedtek abban, hogy szerényebb eredményeket elérhetnek, például saját folyóiratot indíthatnak, Kádárék azonban már semmi engedményt nem akartak tenni, sőt az írókat az „ellenforradalom” fő részeseinek nevezték. Ennek megfelelően készítették elő és vezették le 1957 őszén a két íróperet. A legnevesebb elítélt Déry Tibor, aki ugyan, részben a nemzetközi tiltakozásnak köszönhetően, elkerülhette a halálos ítéletet, ám 9 évet kapott. A „kis íróperben” október 9-én Varga Domokost, Tóbiás Áront, Fekete Gyulát és Molnár Zoltánt ítélték el, a „nagy íróperben” Déry mellett Háy Gyula, Zelk Zoltán és Tardos Tibor kapott november 13-án börtönbüntetést. Eörsi Istvánt még májusban ítélték el, Lakatos Istvánt viszont csak 1958 novemberében. Sok más író és újságíró ítélték börtönbüntetésre, internáltak (Obersovszky Gyula, Buda Ferenc, stb.) Másokat tilalmi listára helyeztek, állásukat megszüntették, írásaikat nem közölték (Benjámín László, Örkény István, Kuczka Péter, Tamási Lajos stb.)

Hatalmát biztosnak tudva nem engedékenyebbé, hanem könyörtelenebbé vált tehát a kormány. Ugyanakkor az irodalmat nélkülözhetetlennek tartották. Új hetilapot, folyóiratot indítottak. Az 1957. március 15-től megjelenő *Élet és Irodalom* eleinte radikálisan balos volt, az 1957 szeptemberében induló *Kortárs* első számai „népfrontosan” szerkesztődtek, ám januártól ők is merevvé váltak. A megszüntetett Írószövetség helyett 1957 áprilisában Irodalmi Tanácsot hoztak létre. A kezdetben tízfős testületet később bővítették, ám a hatalom igazából nem számított rájuk, túl szektásnak tartotta őket, s tudták, hogy többségük írónak jelentéktelen, a népieket

viszont nem sikerült bevonni a testületbe. Miniszterhelyettesként már ekkor Aczél György (1917-1991) lett az irodalmi életért közvetlenül felelős vezető, s ő inkább önállóan döntött. Azért, hogy a diktatúra erejét még jobban demonstrálják, 1957 augusztusában aláírásgyűjtést szerveztek rábeszéléssel, újabb letartóztatásokkal fenyegetőzve, illetve enyhébb bírósági ítéleteket ígérve. „A magyar írók tiltakozása az ENSZ ötös-bizottsági jelentés közgyűlési tárgyalása ellen” 1957. szeptember 5-én jelent meg az aláírók névsorával az *Élet és Irodalomban*. A levél és az aláírások hitelessége azonban kétséges, mert sem az aláírási íveknek nincs nyomuk, sem a levélnek az ENSZ irattárában. A Kádár ötlete alapján született akció azonban elérte célját: megtörte az írók ellenállását. Ugyanakkor a perek szigorúan folytatódtak, az aláírásokkal pedig a börtönben lévőket próbálták még jobban megtörni.

A Kádár-rendszer politikai konszolidációja a totális diktatúrával 1957 nyarára lényegében befejeződött. A gazdasági élet is visszatért a régi mederbe. Az ideológiai, a szellemi, a művészeti élet normalizálódása azonban hosszú évekig eltartott, s csak a hatvanas évek második felétől nevezhető konszolidáltnak, a „proletárdiktatúra” szigora akkor kezdett enyhülni. Több hónapos előkészítő munka után 1958 júniusában jelent meg az *Állásfoglalás a népi írókról*, amely határozottan elítélte a mozgalom ideológiáját és politikai nézeteit, de megengedő volt egyes írói teljesítmények értékelésében, főként az 1945 előtti időszak kapcsán. Harmadikutasnak és nacionalistának tartotta a népieket, kivéve a maguk embereit: Darvas Józsefet (aki már az illegális kommunista pártnak is titkos tagja volt, s 1945 után a Nemzeti Parasztpárt, majd a pártonkívüliek közé soroltatta magát) és Erdei Ferencet. Az állásfoglalás az „ellenforradalom” miatt is felelősnek tartotta a népieket, s önkritikát és a párthoz való közeledést várt tőlük.

1959-ben Kádárék elérkezettnek látták az időt, hogy megkezdjék a művészeti, az irodalmi életnek a kedvük szerinti rendbetételét, s ehhez az Írószövetség újjászervezését is. Száz fő körüli alapító tagságra gondoltak, s természetesen teljes körű pártirányításra. Mind a pártvezetés, mind az Irodalmi Tanács, majd a nagy létszámú előkészítő bizottság hosszú hónapokon át tárgyalgatott arról, hogy kik legyenek az alapító tagok. Vitatkoztak a legtöbb népi író tagságának indokoltságáról (Illyés Gyula, Kodolányi János, Németh László, Tamási Áron), a „renegáttá” lett kommunistákról (Benjámín László, Örkény István, Tamási Lajos), a polgári szemléletűekről (Ottlík Géza, Rónay György, Weöres Sándor). Az újjáalakuló ülésre 1959. szeptember 25-én a Fészek Klubban került sor. Beszámolót az elnöknek ismét kijelölt Darvas József tartott. Hangvétele sokkal visszafogottabb volt, mint a Rákosi-korban, ám messzemenően párthű, a Kádár-kor fejlődését dicsérő, az ellenforradalmat elítélő, az írók eszmei fejlődését, szocialistává fejlődését sürgető. Minden más világszemléletet elutasított. Az MSZMP vezetői nevében Kállai Gyula beszélt, aki ekkor államminiszter. Darvassal ellentétben a Rákosi-kort idézően harcias volt, dicsérte például az 1951-es írókongresszust, a sematikus, de eszmeileg elfogadott írásokat, támadta a renegátokat s különösen a népi írókat, név szerint részletesen Illyést. Darvas lett természetesen az elnök, Dobozy Imre (1917-1982) a főtitkár. A kilenctagú elnökségben mellettük helyet kapott Fodor József, Földeák János, Illés Béla, Jankovich Ferenc, Móricz Virág, Simon István, Szabó Pál. A

bizalom jeleként az *Élet és Irodalom* az Írószövetség lapja lett, persze csak névleg, mert a kiadási jogát nem kapta meg a szervezet. A túlságosan bolsevik főszerkesztő, Bölöni György halála teremtett alkalmat arra, hogy a hasonló szemléletű és különösen harcias felelős szerkesztőt, Mesterházi Lajost leváltsák, ám a hetilapot később is a párt kívánsága szerint szerkesztették.

A Magyar Írószövetség 1949-ig nem számított különösebben jelentős közéleti tényezőnek. A Rákosi-diktatúra idején 1956-ig valójában a párt irodalmi „hivatalaként” működött, s 1956 nyarán és őszén harcolt ki magának egyre jelentősebb függetlenséget. Az 1959. szeptemberi újraindulás feladata a párt szándéka szerint továbbra is az 1949-es célok megvalósítása volt a proletárdiktatúrában, ám kevesebb erőszakkal, több meggyőzéssel. Az MSZMP Központi Bizottságának ideológiai-kulturális titkárai a jelzett években Kállai Gyula (1957-1959), Szirmai István (1959-1966), Aczél György (1967-1985), Óvári Miklós (1970-1988), Berecz János (1985-1989) voltak, s a maga módján mindegyikük gondosan képviselte a párt pillanatnyi érdekeit. A jelesebb irodalmár szakemberek, egyetemi tanárok közül a párt politikáját Király István, Köpeczi Béla, Pándi Pál, Tóth Dezső, Szabolcsi Miklós képviselte hosszú időn át.

A kulturális politika alapelveként Aczél György (1917-1991) vezette be a híres-hírhedt „három té” fogalmát: a párt, érdekei szerint, a tendenciákat, a műveket vagy támogatja, vagy eltűri, vagy tiltja. Voltaképpen ez minden kulturális politika alapja, a Rákosi-kor is így cselekedett, ám nyilvánvaló, hogy ez a szemlélet diktatúrákban veszélyessé, sőt életveszélyessé válik. Jellemző az is, hogy e három fogalmat az időben előrehaladva más és más módon értelmezték. Hosszú távon a megengedőbb értelmezések érvényesültek, ám visszaesések is sokszor következtek be, általában a nemzetközi helyzet, azaz a moszkvai visszarendeződések következtében. Alapvető változás, hogy a három kategóriát eleinte kifejezetten az írókra nézve érvényesítették, később egyre inkább az egyes művekre. Déry Tibor például 1957-ben 9 évi börtönbüntetést kapott, 1960 tavaszán szabadult, 1962 őszéig nem publikálhatott, 1969-ben viszont már elindíthatták az életműsorozatát. Újabb Kossuth-díjat azonban nem ítéltek meg számára. Illyés Gyulának 1959-ben verseskötetét, színdarabját is visszaadták, de tíz év múlva az ő életműsorozata is elindulhatott. Nagy Lászlónak, Juhász Ferencnek 1965-ig nem jelenhetett meg újabb kötete. Csoóri Sándor hosszú éveken át nem szerepelhetett a rádióban, a televízióban. Hosszan lehetne sorolni a további példákat. Szankciókra mindvégig sor került, bár a szerkesztőségek, színházak óvatosak voltak, s több lépcsőben működött a cenzúra. Arra is volt példa, hogy a szedést végző nyomda jelentette egy kézirat ellenséges voltát. „Közléspolitikai hibák” esetében a szerkesztőknek igazoló jelentést kellett írniuk, s olykor politikai okokból váltották le őket. A legemlékezetesebb folyóiratbotrányokra a nyolcvanas években került sor. Érthetően, hiszen addigra bontakozhattak ki ismét komolyabb ellenzéki mozgalmak. A *Mozgó Világ* „botránya” 1983-ban, az *Új Forrásé* 1984-ben, a *Tiszatájé* 1986-ban következett be. Az első folyóirat következetes társadalomkritikája, a másik kettő 1956 ellenforradalmi jellegének Nagy Gáspár verseiben történő megkérdőjelezése miatt kapta a legszigorúbb bírálatot, a leváltásokat. A *Tiszatáj* fél évig nem is jelent meg, s

ilyesmire 1957 óta nem volt példa. Az egyes írók közlési lehetőségeit többféle módon korlátozhatták. Halasztgatták a könyv kiadását, egyes írások kihagyásához ragaszkodtak, szövegváltoztatásokat javasoltak. A színművet nem mutatták be, s ha mégis, akkor stúdiószínpadon. Esetleg csak folyóiratban közölték a szöveget. Írókat egy időre kitiltottak a rádióból, a napi- és hetilapokból, később a tévéműsorokból. Korlátozták közéleti szerepléseiket: nem vehettek részt író-olvasó találkozókön, nem mondhattak nyilvános beszédet, nem lehettek külföldre utazó delegációk tagjai. Sokszor magánútlevelet sem kaphattak. S szerteágazó besúgórendszer működött, köztük hivatásos írók is akadtak.

Érdeemes a kor és az irodalmi élet kapcsán megemlíteni, hogy az egypártrendszer ideológiája, a marxizmus-leninizmus miként érvényesült. 1945-ben ez az ideológia a társadalom nagy többsége számára gyakorlatilag ismeretlen volt nálunk, tehát a megismertetés, a megkedveltetés volt a cél. A szellemi életben ezt a feladatot a legigényesebben, a népfrontos felfogást megőrizve, a nem sokkal később félreállított Lukács György végezte, a legharciasabban pedig Révai József. Az irodalmi életben legjelentősebb követőik Darvas József, Horváth Márton, Király István voltak. 1949-től az élesnek tartott osztályharc jegyében a párt nem tűrt meg semmit, ami az ő felfogása szerint nem volt marxista, azaz sztálinista. Aki nem marxista, az ellenség, megsemmisítendő, akár fizikailag is. A vélt vagy valós ellenség akár fizikai megsemmisítése az 1956 utáni években is napirenden maradt, ám a hatvanas években egyre inkább úgy gondolták, hogy ameddig nem lesz az egész világon szocializmus, addig létezni fognak más ideológiák is. A marxizmus monopolhelyzetét egyre inkább a hegemonia-felfogás váltotta fel, vagyis magasabb rendűnek tartották, mint a többi ideológiát, világszemléletet. Majd csak a hetvenes években kezdenek el más ideológiákat vitapartnernek, vagyis a magukéval egyenrangúnak tekinteni. Végül a nyolcvanas évekre egyre gyakorlatiasabbá válnak: a párt hatalmának a megőrzésével foglalkoznak, s nem az ideológiával. Egyre kevésbé viselik el a társadalomkritikát, mert érzik, hogy ez előbb-utóbb létüket teszi kérdésessé. A hatvanas években még hangosan ostromozták az apolitikus irodalmat, ekkor viszont már ez válik a kedvencükké. Az előző évtizedben még korlátozták az újholdásokat, hevesen gátolták a hazai neoavantgárd törekvéseket, ekkor azonban már zöld utat kapnak az újholdások, a posztmoderneket.

Ebben a folyamatosan változó helyzetben létezik és működik az Írószövetség. 1959 utáni három évtizedét két nagyobb szakaszra érdemes bontani. 1959-1981 között a közvetlen pártirányítás működött, még a választmányi tagok listáját is előre összeállították. A párttagok döntő súlya a szövetség szerveiben is érvényesült. Az 1981. decemberi közgyűlés volt az első, amelyen a hivatalos jelöltek mellett az írók javaslatai is felkerültek a listára, s amely után a választmány önállóan a pártonkívüli Hubay Miklóst választotta meg elnöknek. Innentől az 1989. novemberi közgyűlésig tart a második szakasz, amely másfajta körülmények között, ám az 1953-1956 közötti évekhez hasonlítható: az író-társadalom küzd a társadalmi helyzet megváltoztatásáért, a demokráciáért, 1956 rehabilitálásáért.

Az első szakaszban az 1959-es újjáalakulás után 1962-ben, 1965-ben, 1970-

ben, 1976-ban és lezárásul 1981-ben volt közgyűlés. Haláláig, 1973. december 3-ig Darvas József volt a szövetség újra és újra kinevezett-megválasztott elnöke, Dobozy Imre pedig a főtitkára. Darvas halála után Dobozy lett az elnök, 1981-ig. Mellette a főtitkár Garai Gábor (1929-1987). Darvas fokozatosan egyre népfrontosabb lett, az utolsó években már azokat a fiatalokat is pártfogolta, akik kritikusan szemlélték a rendszert. Neki köszönhető, hogy 1969 végén megjelenhetett a Kilencek költőcsoportjának antológiája, az *Elérhetetlen föld*, amit Nagy László, Juhász Ferenc, Kormos István és Váci Mihály is támogattott. Mellette Dobozy volt a keményebb. Darvas halála után Dobozy átvette a népfrontosságot, a költő Garai pedig soha nem volt mereven vonalas.

A Szövetség taglétszáma folyamatosan növekedett. 1970-ben 381, 1976-ban 467, 1981-ben 537 fő volt. Ennek megfelelően emelkedett a Választmány létszáma az 1964-es 34-ről 1981-re 69 főre. A Választmány titkárságot, az pedig elnököt, főtitkárt és titkárokat választott, általában két író, és ügyvezető titkárnak egy tisztviselőt (hosszú időn át Garamvölgyi Károlynét). Az Írószövetségnek mintegy 15 alkalmazottja is volt: létezett gazdasági, külügyi osztály, könyvtár, gondnokság, gépkocsivezető s hozzá kocsis is. Természetesen állami költségvetésből gazdálkodtak. Maga a szövetségi tagság nem csupán szakmai elismerést jelentett, hanem azt is, hogy a szabadúszó író nem számított „közveszélyes munkakerülőnek”. Ugyanakkor az 1950-ben létrehozott Irodalmi Alap (1969-től: Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja) tagjává válhatott, s ez különböző kedvezményekkel járt (ösztöndíj, alkotói házi beutaló, szociális segély, kölcsön, stb.) A tagság előfeltétele általában két megjelent kötet volt, természetesen az állami kiadóknál, hiszen másmilyen nem is létezett. Szerkesztőknél, kritikusoknál ettől eltekintettek. A szövetségben a hetvenes években már rendszeres klubélet folyt irodalmi estekkel, vitákkal, könyvbemutatókkal, köszöntésekkel. Például 1970-1975 között öt év alatt mintegy kétszáz rendezvényt tartottak. A Választmány irodalmi díjakra, kitüntetésekre javaslatokat tehetett. Többéves együttműködési megállapodásokat kötöttek a szocialista országok írószövetségeivel, s ezek keretében kölcsönös tanulmányutakra, műfordítói programokra került sor. A hetvenes években tíz év alatt 1423 író 18060 napot töltött külföldön, s 1592 vendég érkezett 18671 napra. Nemzetközi konferenciákat is szerveztek, részben a PEN klubbal közösen. A Szövetség igen tekintélyes, közel százezer kötetes, hatalmas folyóirat-állományú könyvtárat működtetett, amely megkapta a köteles példányokat. 1980-tól szerény büfé, majd étterem is nyílt a székházban.

A közgyűlések általában különösebb izgalom nélkül zajlottak, a beszámolók előzetes egyeztetés alapján készültek, a pártvezetők bíraltak és elismertek, de 1965 táján már megengedően, a hozzászólók többnyire hangoztatták is, hogy a szocializmus hívei. Ritkán keltett valaki igazi vitát egyéni véleményével. 1965-ben például az akkor már a *Húsz óra* miatt elismert Sánta Ferenc elutasította az állandóan hangoztatott pártosság-elkötelezettség követelményét, s kifejtette a maga elkötelezetlen humanizmus felfogását. A fanatizmus sokszor megtapasztalható veszélyére hivatkozva nevezte nélkülözhetetlennek „a tárgyilagos és az igazságos elkötelezetlenséget”.

Az 1959-es újjáalakulás óta gondot jelentett a fiatal nemzedék bekapcsolása.

Az ötvenes években sokszor elnézték a tehetség hiányát, az osztályharcos szemlélet döntött. Egy időben nevelési osztály is működött, az idősebbeket egy-egy fiatal patronálására szólították fel. Munkaközösségeket hoztak létre számukra, ezek azonban rendre elhaltak. Tartós munkára csak az 1973 tavaszán megalakult Fiatal Írók Köre vált képessé, amely azonnal felvette József Attila nevét (FIJAK), s tagsága hamarosan száz fölé emelkedett. Első elnökei: Marosi Gyula, Rózsa Endre, Ördögh Szilveszter. Ekkor vált folyóíráttá a *Mozgó Világ*, terjedt el az olvasótábori mozgalom, jött létre a Móricz Zsigmond Irodalmi Ösztöndíj. Szokássá vált a 35 év alattiak delegálása különböző testületekbe, szervezetekbe, javaslása díjakra.

Az 1981. december 12-13-án tartott közgyűlés jelenti egy újabb szakasz kezdetét. Sorozatosan hangzottak el olyan hozzászólások, amelyek a társadalom, a szellemi, az irodalmi élet megoldatlan, feszültséget okozó gondjairól szóltak. A párt hatalmát szerették volna korlátozni, demokratikusabb közéletet igényeltek. Fokozta a feszültséget, hogy a közgyűlés alatt vezették be Lengyelországban a szükségállapotot. Erre volt, aki újabb hazai „ellenforradalmat” vizionált. A pártvezetés attól tartott, hogy a választmányból ki fognak szorítani számos párthű irodalmárt. Ez végül így is történt. Nem lett választmányi tag Király István, Pándi Pál, Koczkás Sándor, Szabolcsi Miklós, Gyurkó László, Nagy Péter. De nem kapott kellő számú szavazatot például Kiss Ferenc, Szécsi Margit, Orbán Ottó, Ágh István, Eörsi István, Ratkó József, Konrád György, Nádas Péter sem. A 69 fős választmányban jelentősen csökkent a párttagok száma. A szavazatok sorrendjében Dobozy csak az 55., Garai az 51. helyet szerezte meg, s ez egyértelműen bukásukat jelezte. A 325 érvényes szavazatból a legtöbbet a következők kapták: Szakonyi Károly, Galgóczi Erzsébet, Cseres Tibor, Csorba Győző, Csoóri Sándor, Hubay Miklós, Fodor András, Bertha Bulcsu, Nemes Nagy Ágnes, Tatay Sándor, Simonffy András, Bella István, Takáts Gyula, Mándy Iván, Illyés Gyula, Fekete Gyula, Buda Ferenc, Domokos Mátyás, Gáll István, Mészöly Miklós, Vas István, Weöres Sándor, Csurka István, Lator László (311-276 szavazat, 182 szavazattal lehetett bejutni).

Ezen a közgyűlésen Mészöly Miklós azt javasolta, hogy születhessenek irodalmi társaságok. Szilágyi Ákos, a FIJAK elnöke a kör válsága, az Írószövetséggel kapcsolatos konfliktusai kapcsán az autonómia fontosságát hangsúlyozta. Eörsi István ironikus komolysággal a cenzúra bevezetését ajánlotta, hogy egyértelműek legyenek a közlési lehetőségek. Fekete Gyula arról beszélt, hogy önpusztító nép vagyunk, illetve, hogy az élő irodalom lehetőségeit elsorvasztják. A legegységesebben Csoóri Sándor beszélt: „Külön-külön még vagyunk valakik, de együtt kevesebbek vagyunk magunknál.” Ám nemcsak az írókkal, a politikával is baj van, mert nem tekintette igazi partnernek az Írószövetséget, pedig csak „egyenlő, önálló emberek igazi működőképessége” jelenthetné ezt. Számos konkrétumot említve hasonló gondokról szólt Kiss Ferenc és Czine Mihály is. A Választmány döntése alapján a pártonkívüli és nem hivatalos jelölt Hubay Miklós (1918-2011) lett az elnök, Jovánovics Miklós (1932-2002) a főtitkár öt évre. Létrehozták az alelnöki tisztséget, amelyet Fekete Gyula (1922-2010) és Fodor András töltött be (1929-1997).

1981 után sokasodtak a konfliktusok az irodalmi élet és az irodalompolitika között, s mindez természetes jelzése volt annak, hogy egyre inkább válságba került a szocialista vilárendszer. A szellemi élet aktivizálódott, a politika pedig nem találta a megfelelő válaszokat. Süketnek tette magát, máskor meg betiltott, vagdalkozott, s állította, hogy 1956-ot soha nem fogjuk átértékelni. Egyértelmű volt ugyanis, s ez az évtized végére beigazolódott, hogy ha akkor tényleg forradalom volt, akkor az ő kieroszakolt legitimitásuknak vége. Az évtized első fele még a kényszerű kompromisszum-keresés időszaka volt az írók részéről, ám az 1986-os közgyűlés már szinte az 1956. szeptemberit idézte fel. Igaz, a korábbi inkább a felszabadultság érzését jelezte, míg az 1986-os feszültséggel telített volt.

Már a hetvenes évek végén kezdtek sokasodni az irodalmi élet gondjai. Egyre többen szerették volna, ha az Írószövetségnek valóban saját folyóirata, kiadója van. Az *Élet és Irodalom* irányvonalával szemben egy másik lapot kívántak alapítani. 1980 végén merült fel Csoóri Sándor kezdeményezésére, hogy Illyés Gyula szellemi irányításával jelenhessen meg egy új hetilap, a *Hitel*. A párt ezt halogató taktikával 1988-ig megakadályozta. 1985-ig gátolta a határon túli magyarság kultúrájának támogatására tervezett Bethlen Gábor Alapítvány létrehozását is.

A fennmaradt jegyzőkönyvek, iratok is tanúsítják, hogy az íróársadalom folyamatosan nagyobb fokú autonómiára törekedett, a politika viszont az addigi korlátokat szerette volna megtartani. Ugyanakkor a szövetség választmányán, elnökségén belül is kiéleződtek a viták stratégiai és taktikai kérdésekben. Ezeken az üléseken rendszeresen részt vettek az irodalomért felelős párt- és állami vezetők is. – 1982-ben a *Tiszatáj* okkal megbírált egy bennünket sértő román történész munkát, a párt ezt helytelenítette. – 1982-ben jelent meg Amerikában a szlovákiai Duray Miklós *Kutyaszorító* című könyve a kisebbségi magyarság sorsáról. Csoóri Sándor írt hozzá előszót. Ezt pártutasításra az *Élet és Irodalom* szigorúan megbírált, Csoórit tiltásokkal büntették. Az is hozzájárult ehhez, hogy Csoóri szerint „a szocializmus végiggondolatlan eszmerendszere és gyakorlata” a bajok fő oka, s ebben kulcsszerepe van magának az egypártrendszernek, a magántulajdon megszüntetésének, az egyházak megroppantásának. – 1983 végén leváltották Kulin Ferencet, a *Mozgó Világ* főszerkesztőjét. Tiltakozásul az egész szerkesztőség lemondott. Párthű utódokat neveztek ki. – 1984 őszén az *Új Forrás* közölte Nagy Gáspár versét, amely kódoltan beszél Nagy Imre és társai kivégzéséről, a néven nevezendő gyilkosokról. A közlésért felelős szerkesztőt leváltották. Nagy Gáspár ekkor az Írószövetség titkára volt. Emiatt annyira elmérgesedett a szövetség és a pártvezetés viszonya, hogy 1985 tavaszán Nagy Gáspár, a szövetségen belüli ellentétek miatt is, lemondott tisztségéről. – A *Tiszatáj*val rendszeresen voltak gondjai a pártvezetésnek. Az 1986. júniusi számban jelent meg Nagy Gáspárnak *A fiú naplójából* című verse, amely egyértelmű utalás 1956 leváltott forradalmára, a rákövetkező hamis harminc évre. Az egész szerkesztőséget, a párttagokat is leváltották, a lap fél évig nem jelenhetett meg. – 1986-ban teljes szilenciumra ítélték Csurka Istvánt amerikai szereplése, könyvének ottani kiadása, 1956 forradalomnak minősítése miatt. – A FIJAK függetlenségre törekedett, s elérte, hogy József Attila Kör néven önálló, ám az Írószövetség felügyelete alá tartozó szervezet legyen. Titkárnak sorrendben Szilágyi Ákost, utána Csengey Dénest, ismét Szilágyi Ákost, majd Kőrössi P. Józsefet választották. A

pártnak sok gondja volt azzal, hogy a JAK, folytatva a hagyományokat, politizált is.

Újabb közgyűlésre 1986. november 29-30-án került sor a Vigadó épületében. Talán soha ennyi párt- és állami vezető nem jelent meg, és soha nem volt ennyi „rendezője” az eseménynek. A jelenlévő állami vezetőknek jogosítványuk volt arra, hogy felfüggeszthetik a közgyűlést. Az előző hónapban volt 1956 forradalmának 30. évfordulója, amelyről a párt a régi nézeteket harsogva emlékezett meg. A közgyűlésen azt lehetett érezni, hogy a párt attól tart, hogy egyes írók majd pártalapítást próbálnak bejelenteni. Hubay Miklós esszéisztikus megnyitó előadása a nemzeti kultúra világszerte tapasztalható fenyegetettségéről, a magyar szellemi, irodalmi élet kívánatos jövőjéről beszélt, és civakodás-mentes tanácskozást kívánt. A szövetség 613 tagja közül 438-an jelentek meg, a második napi szavazáson 410-en vettek részt. A közgyűlésen a pártállami vezetők feltűnően nagy létszámban voltak jelen. Közülük felszólalt Köpeczi Béla, Agárdi Péter, Berecz János, Pál Lénárd, Vajda György. Több mint száz párttag író nevében hangzott el egy nyilatkozat a pártonkívüliekhez intézve. Ebben elítélték a vezető testületek egyoldalúan politizáló magatartását, egyes írók nyugati fórumokon való jelentkezését, s azt, hogy az Írószövetség ezektől nem határolódott el. Az Írószövetség és a kultúrpolitikai vezetés közötti feszültség kölcsönös feloldására szólítottak fel, de a gondokért elsősorban az Írószövetséget tartották felelősnek. A közgyűlés alaphangját végül két beszéd határozta meg. Mészöly Miklós higgadtan elemezte a helyzetet, s azt javasolta, hogy túllépve az utóbbi évek ellentétéin, próbáljanak „a szövetség egészséges működésének a politikával egyetértésben új kereteket formulálni”. Hamarosan azonban Köpeczi Béla miniszter kapott szót, aki felolvasott egy bíráló, s a pártvezetéssel nyilván egyeztetett szöveget. Kifogásolta, hogy az Írószövetség közvetlenül politizál, tabukat döntöget, például 1956 kapcsán, nem határolódik el a szocializmussal szembeni, a szervezett ellenzéki akcióktól, többen nem tartják tiszteletben az alkotmányt. Nem reflektált Mészöly Miklós beszédére, s ez hatalmas politikai hiba volt. A közgyűlés indulatosabbá, a szembenállás kiélezettebbé vált. Az első nap végén szólalt fel Albert Gábor, aki a népességcsökkenésből kiindulva az ország szellemi, erkölcsi válságáról beszélt, a végzetes erkölcsi vereségről. Beteg az ország, a gyógyításhoz egyenes beszédre, demokráciára van szükség. Utána Kiss Gy. Csaba elmondta, hogy a Választmány szeptemberben mérsékelt hangú levélben kérte a *Tiszatáj* elleni intézkedések felülvizsgálatát. Válasz nem érkezett. Felolvasta azt az újabb levelet, amelyben 114 író, művész, tudós fordult a párt- és állami vezetéshez a *Tiszatáj* ügyében, s amelyre ugyancsak nem érkezett válasz. Antidemokratikusnak tartották a döntést, helytelennek az ahhoz való ragaszkodást.

A második nap Hubay Miklós szenvedélyes felszólalásával kezdődött, amelyben finoman mindkét oldalt bírálta, s magányosnak nevezte magát, akit elnöksége alatt is értek írói támadások, s aki néhány nap múlva visszamegy Firenzébe tanítani. Őt Csurka István követte, aki reformot, új egyezséget tartott időszerűnek, s 1956-ra utalva a demokratikus szocializmust nevezte eszményének. Őt Berecz János követte, aki határozottan elutasította az előző napi rengeteg „siránkozást” a nemzeti csődről. Harminc év nagy eredményeiről szónokolt, s kijelentette, hogy 1956 megítéléséről „közmegegyezés” van, az nem fog megváltozni. A *Tiszatáj* kapcsán így

foglalmazott: „tetemrehívókkal nincs párbeszéd!” Csurkát azért bírálta, mert elment a monori tanácskozásra a polgári liberálisokhoz. Czine Mihály mérsékelt hangvételű beszéde konkrét példák alapján bírálta az irodalompolitikát. Csoóri Sándor kifogásolta, hogy Mészöly Miklós békeajánlatát a miniszter megválaszolatlanul hagyta. Íme, csak az lehet nálunk a hatalom partnere, aki annak ki van szolgáltatva. Berecz János felszólalását fenyegetőnek nevezte, őt magát paraszt-Révainak. A politikusok nem akarják megérteni az írókat. Albert Gábor beszéde nem ultimátum volt, hanem segélykiáltás. Beszélt az elakadt reformokról, az új hetilap megindításának tilalmáról. Sánta Ferenc is fenyegetőnek nevezte Berecz szavait. Emlékeztetett arra, hogy a magyar íróársadalom kétszáz év politikai tapasztalatait és tudását őrzi, így a nemzet dolgaiban aligha tévedhet, s ezért tiszteletteljes meghallgatást érdemel. A politikusok jönnek-mennek, az írók megmaradnak, s ezt a fiataloknak is figyelmébe ajánlotta. Szólt arról is, hogy a szellemi életben kontraszelekció van, kiszorítják az értéket „kegyencek, elvtelen emberek, lézengő ritterek, Biberachok”.

A 71 tagú új választmányban elhanyagolható kisebbségbe kerültek a párttag írók, talán heten voltak. December 18-án Cseres Tibort (1915-1993) választották elnökké, Veress Miklóst (1942-) főtítkárrá. Alelnök Fekete Gyula és Jókai Anna (1932-) lett, a titkárok Annus József, Kalász Márton, Kovács István. Az ügyvezető titkár maradt Garamvölgyi Károlyné. Az elnökség tagjai: Bárány Tamás, Bertha Bulcsu, Csoóri Sándor, Csurka István, Fodor András, Galgóczi Erzsébet, Hernádi Gyula, Ilia Mihály, Mészöly Miklós, Sánta Ferenc, Simonffy András. Veress Miklóst 1988-ban Koczás Sándor váltotta fel (1924-2000).

A pártállami vezetés hisztérikusan reagált a közgyűlésre. A korábbi tervek szerint megkezdték egy új szövetség előkészítését, azonban az írók közül csak 26-an léptek ki az Írószövetségből, s később azok nagy része is visszalépett. Cseres Tibor elnököt arra próbálták rávenni, hogy távolítsa el a „kemény magot” a szövetség vezetéséből, akár rendkívüli közgyűlés összehívásával. Köpeczi Béla 1987 januárjának végén a Népszabadságban bírálta az Írószövetséget, s korlátozta annak működését, nem engedélyezte a nemzetközi szerződések megújítását sem. A feloldásra csak decemberben került sor. Annus és Kovács István néhány hónap után lemondtak tisztségükről.

A feszült helyzet 1988 folyamán kezdett oldódni, érlelődtek a radikális változások. 1988 őszén már magánalapítású könyvkiadók alakulhattak, elindulhattak folyóiratok: a *Hitel*, a *Kapu*, Püski Sándor a kiadójával hazatérhetett, s könyvesboltot is nyithatott. 1989 januárjában Pozsgay Imre népfelkelésnek nevezte 1956 forradalmát, júniusban tisztelettel újratemették Nagy Imrét és mártírtársait, elkezdődtek az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásai, pártok alakultak, s nyilvánvalóvá vált a többpártrendszer újjászületése. 1989 őszén megindulhatott az Írószövetség lapjaként a *Magyar Napló* Kulin Ferenc, majd Reményi József Tamás szerkesztésében.

Ilyen helyzetben került sor 1989. november 25-26-án a következő közgyűlésre, amelyen részt vett Németh Miklós miniszterelnök is. Cseres Tibor higgadt, a nehéz küzdelmeket felvázoló előadása után hamarosan Sánta Ferenc kapott szót. Mintegy folytatta három évvel korábbi felszólalását, összekapcsolta 1956 és 1989 történéseit,

fejet hajtott a magyar nemzet tettei előtt. A várható veszélyekről is szólt: „Végre el kell jutnunk oda, hogy ebből az országból úgy menjen ki az idegen hatalom, hogy ne jöjjön be helyette másik. Végre önmagunkra kell találnunk. Saját ízlésünk, gondolkodásmodunk, észjárásunk szerint kell berendeznünk társadalmunkat, ennek a nemzetnek az életét.” Kijelentette azt is, hogy a szabad ember a legmegköötöttebb, s hogy „a szabadság egyenlő a másokért való szolgálattal”. Németh Miklós rémtörténetnek nevezte a megelőző éveket, s utalva Sánta korábbi és ekkori beszédére kijelentette, hogy senkinek sem szabad lemondania a magyar irodalom és művészet igazmondásáról, s egyetértett azzal is, hogy nagyon nehéz korszak vár reánk. A közgyűlés jelentős részben az új helyzet megkövetelte változó szerepkörrel, a módosítandó alapszabállyal foglalkozott. A szövetségnek ekkor 643 tagja volt, a 71 tagú Választmányra 313 érvényes szavazat érkezett. Érthető, hogy az MSZMP által évtizedeken keresztül kiemelten támogatott irodalmárok nem kerültek fel még a listára sem. A választmányi ülés döntése alapján Göncz Árpád (1922) lett a szövetség elnöke. Miután a következő év nyarán köztársasági elnökké választották, Jókai Anna vette át az elnöki tisztséget. Albert Gábor nem vállalta a megbízást, ezért ismét Koczkás Sándor lett a főtitkár, titkár pedig Tóth Éva, valamint Körössi P. József, az ő lemondása után Horgas Béla, aki hamarosan szintén lemondott. Garamvölgyi Károlyné ügyvezető titkár maradt 1991. augusztus 31-ig, nyugdíjazásáig. Akkor Haraszi Luca külügyi munkatárs vette át megbízottként e feladatot. Az Elnökség tagjai: Annus József, Cseres Tibor, Csiki László, Fodor András, Jókai Anna, Koczkás Sándor, Kovács István, Lengyel Balázs, Mezey Katalin, Nagy Gáspár, Takács Zsuzsa, Tornai József.

Ezzel a közgyűléssel az Írószövetség történetének új korszaka vette kezdetét, amely azóta is tart. A szövetség megváltoztatta nevét Magyar Írószövetségre, s ezzel jelezte, hogy nem csupán a határon belül élők, hanem minden magyar író szervezete kíván lenni. Ekkor a rendkívüli tagság intézménye tette ezt lehetővé, három év múlva már rendes taggá is válhattak határon túli íróársaink. Rendkívül jelentős volt ez, szimbolikusan az első lépés a kettős állampolgárság intézményesítéséhez. Az évek során mintegy háromezren nyertek felvételt, a taglétszám így körülbelül ezer főre gyarapodott. A határon túli rendes tagok választhatók lettek, bekerültek az Írószövetség testületeibe.

1990 óta immár több mint két évtized telt el. Ezt az időszakot mégsem érdemes mereven ketté vagy többfelé választani, mert a gondok, a feladatok lényegében azonosak.

Az Írószövetség elnökei 1992 óta: 1992-1995 között Tornai József (1927), 1995-2001 között Pomogáts Béla (1934), 2001-2007 között Kalász Márton (1934), 2007-2010 között Vasy Géza (1942), 2010 novembere óta Szentmártoni János. Titkárok: L. Simon László (2004-2010), Erős Kinga (2010-). A főtitkári, az alelnöki tisztségek megszűntek.

1992-től az Elnökség tagjai: Bertók László, Fodor András, Görgey Gábor, Jókai Anna, Mezey Katalin, Pomogáts Béla, Tornai József elnök. Bertók lemondása után: Bella István.

1995-től az Elnökség tagjai: Fodor András, Kiss Gy. Csaba, Lakatos István,

Lázár Ervin, Mezey Katalin, Pomogáts Béla elnök, Szilágyi István, Tornai József. Lakatos távozása után: Kovács István.

1998-tól az Elnökség tagjai: Albert Gábor, Grendel Lajos, Jókai Anna, Kiss Gy. Csaba, Mezey Katalin, Pomogáts Béla elnök, Szilágyi István, Tornai József, Vathy Zsuzsa.

2001-től az Elnökség tagjai: Kalász Márton elnök, Kiss Gy. Csaba, Kolozsvári Papp László, Mezey Katalin, Pomogáts Béla, Szakonyi Károly, Szilágyi István, Szörényi László, Vasy Géza.

2004-től az Elnökség tagjai: Ferenczes István, Kalász Márton elnök, Kiss Gy. Csaba, Kovács István, Prágai Tamás, Szörényi László, Vasy Géza.

2007-től az Elnökség tagjai: Ács Margit, Ágh István, Jókai Anna, Kalász Márton, Szörényi László, Vasy Géza elnök, Vári Fábián László.

2010-től az Elnökség tagjai: Ács Margit, Falusi Márton, Iancu Laura, Kiss Gy. Csaba, Mezey Katalin, Szentmártoni János elnök, Vasy Géza. Falusi lemondása után Vári Fábián László.

Korábban a művészeti szövetségek és a kulturális intézmények (könyvkiadók, szerkesztőségek, könyvterjesztők) mind állami intézményként, költségvetési keretből működtek. 1990-ben viharos gyorsasággal megkezdődött a magánosítás, igyekeztek mindent a piacra bízni. Az Írószövetség is civil szervezetté vált, s míg addig teljes költségvetését fedezte a minisztérium, ez az összeg hamarosan megfeleződött. Létrejöttek állami és egyéb alapítványok, s az vált állásponttá, hogy ezek támogatásával létezzenek a nehéz helyzetbe került civil szervezetek, a folyóiratok, a kortárs irodalmat gondozó könyvkiadók is. A pályázati pénzek azonban szűkösek, egyúttal többnyire programokra szólnak, s nem működési költségekre. 1993-ban menedzser titkárt alkalmazott a szövetség, azonban ez a kezdeményezés is kudarcot vallott. Az új évszázadban is csak egyetlen vállalkozó akadt, aki kamatmentes kölcsönökkel s egy vendégek elhelyezésére alkalmas lakás ingyenes használatba adásával segítette-segíti a szövetséget. Az évek során a minisztériumi támogatás is folyamatosan csökkent. Egyetlen példa: 1986-ban 6 millió Ft volt az egy éves összeg, s a legutóbbi években, 2010-ben is ugyanennyi, s ezt is olykor az év közepén vagy végén utalják át. Az inflációt figyelembe véve annak a régi összegnek most mintegy 100 millió Ft lenne a megfelelője. Az Írószövetség helyzetét súlyosbította az is, hogy székháza nincsen a tulajdonában, azt az önkormányzattól bérlí. Más szervezetekkel ellentétben 1990 után nem sikerült a tulajdonjogot megszerezni. E gondban többször segített a kormány, s kifizette a bérleti díjat, legutóbb 2002-ben tíz évre (35 millió Ft-ot.) Az épület korszerűtlen, gépészeti berendezései felújításra szorulnak, a működtetés igen sokba kerül. A költségvetési támogatás 2012-ig sem a munkabéreket, sem a rezsit nem fedezte. Ebben a helyzetben az elnökök rendre a tisztségviselők és a munkatársak létszámának csökkentésére kényszerültek. Elsőként Tornai József hajtott végre kényszerintézkedéseket, majd még radikálisabbakat második ciklusában Kalász Márton, L. Simon László titkár közreműködésével. Akkor néhány évre a könyvtárat is be kellett zárni. 1993-ban az elnök mellett 11 fő- és 3 részfoglalkozású, 2010-ben az elnök és a titkár mellett már mindössze 4 munkatársa volt a szövetségnek, nagyon szerény munkabérrel. A könyvtár újbóli megnyitását

együttműködésben a felszámolásra ítélt Postás Művelődési Központ könyvtárával egy alapítvány létrehozásával sikerült biztosítani. Éppen a könyvtár és a klubhelyiség, a klubélet miatt van nélkülözhetetlen szükség a Bajza utcában vagy akár máshol alkalmas területre. Klubéletet kis szerencsével elvileg lehetne máshol is folytatni, a könyvtár azonban aligha költöztethető gazdaságosan, s felszámolása is irracionális.

Részben az anyagi gondok, részben az egyes írócsoportok közötti feszültségek vezettek oda, hogy válságba került a szövetségnek az a szervezeti tagoltsága, amelyet a szakosztályok és a vidéki írócsoportok jelentettek. A 21. századba átlépve elsősorban a költői és a kritikai szakosztály végez eredményes munkát, s az újonnan alakult két szakosztály: az avantgárd és a sci-fi. Ugyanakkor a klubélet, bár nem annyira szakosztályi keretekben, igen gazdag. Az Írószövetség gyakorlatilag nem tudja támogatni a vidéki írócsoportok működését, így sorsuk az önkormányzatoktól függ, s a helyi folyóiratoktól, felsőoktatási intézményektől. Arra sincs fedezet, hogy szakmai budapesti útjaik költségét fizessük. Még fájóbb ez a határon túli írók esetében: a kialakult gyakorlatot fel kellett függeszteni. Pályázati pénzekből s baráti gesztusokkal mégis igen eleven a kárpát-medencei magyar írók közötti kapcsolat. Sajnos ugyanez nem mondható el a nemzetközi kapcsolatokról, amelyekre a költségvetés nem biztosít rendszeres fedezetet, nem tartja szükségesnek a kölcsönös kapcsolatokat. Ilyen céllal az Írószövetség vezetői és tagjai csak elvétve tudnak külföldre utazni, s vendégek fogadására is alig van mód.

Bár az utóbbi időben jelentős javulás észlelhető e téren, egyrészt a sikeres pályázatoknak, másrészt a Balassi Intézettel kialakított szakmai együttműködésnek köszönhetően. Szervezetünk a közelmúltban képviseltette magát a moszkvai Magyar Költészet Hetén, a göteborgi és a helsinki könyvvásáron, az ausztráliai Hungarofesten; tagjaink ezen kívül fölléptek Londonban, Zágrábban, Berlinben és Szófiában is.

Annak is az anyagi helyzet szab gátat, hogy tagjainkat kiadványokkal, műsorfüzetekkel rendszeresen tájékoztassuk a szervezeti életről, a programokról. Korábban ezt meg lehetett oldani, ám most már csak arra van mód, hogy az internet hozzáféréssel rendelkezőket tájékoztassuk. Sajnos a tagság jelentős része, főként az idősebb korosztály elérhetetlen ilyen módon.

A Magyar Írószövetség nem csupán szakmai civil szervezet, hanem összművészeti központ is, könyvtárral, klubhelyiséggel, rendszeres programokkal, amelyek száma a székházban évente 150-200 körül van. Az irodalmi bemutatók, konferenciák mellett teret ad kiállításoknak, kisebb koncerteknek, színházi kamaraelőadásoknak is. Emellett országszerte és a határokon túl is tart irodalmi rendezvényeket, s fogadja is a külföldön élőket. Tehát fővárosi, tágabban országos, még tágabban nemzetközi hatókörű intézmény.

1990-re megindult a *Magyar Napló*, amelynek 1991-től Dérczy Péter, 1994 óta Oláh János a főszerkesztője. 1991-ben a *Kortárs* a szövetség lapjává vált Kis Pintér Imre főszerkesztő irányításával. A kezdeti örömet, ugyancsak gazdasági nehézségek miatt, egyre több gond csökkentette. Mindkét folyóirat önállósodott szervezetileg és gazdaságilag, bár továbbra is az Írószövetség lapjai. Ahogy a *Magyar Napló* és a *Kortárs* Könyvkiadó is a szövetség közvetlen holdudvarához tartozik. Nem beszélve

az Orpheusz Kiadóról, amelyet a kiváló költő és alapító igazgató, Deák László halála után szervezetünk vett át, s Erős Kinga vezetésével az utóbbi egy-két évben megerősödött, és újra helyet követel magának a minőségi irodalom könyvpiacán. A szövetség 2009 óta ad ki konferenciaköteteket, s elindította a fiatal kritikusokat bemutató sorozatát.

Az utóbbi időben a Magyar Írószövetség gazdasági helyzete stabilizálódni látszik, a központi költségvetési sorba kerülésének köszönhetően. Ha ez így marad, apró lépésekben és hosszú távon biztonságosabb működésre rendezkedhet be. A rendszerváltás óta küzd székházáért, ennek ügye is reményeink szerint a 2013-as évben megnyugtató módon zárul le majd. Ezzel megint egy új fejezet veszi majd kezdetét.

Egyre több 50 év alatti költő, író, irodalomtörténész kapcsolódik be a szervezet munkájába, amely nem csupán új programjaival nyitott a szélesebb közönség felé, de kommunikációjában is, hogy csak a nemrég elindult kulturális portálját említsem.

1990-ben felvetődtek olyan hangok is, hogy nincs már szükség az Írószövetségre, mert sztálinista intézmény. 1956-ra és 1986-ra emlékezve ez különösen sértő állítás. Egyébként pedig számos demokratikus országban van egységes, kamara-jellegű írószervezet. A célkitűzés ez volt nálunk is, ám elsősorban az ideológiai-politikai ellentétek miatt nem sikerült megvalósítani. Már a nyolcvanas évek közepén jelentkezett az igény baráti társaságok írószervezetté alakítására. Létrejött az Örley Kör, a Nagy Lajos Társaság, részben a szövetség tagságából 1984-ben újra megalakult a Berzsenyi Társaság. A művészeti szövetségek szakszervezeteinek sorából hiányzott az íróké, ez Mezey Katalin kezdeményezésére 1987 januárjában jöhetett létre. Hasonló kezdeményezések után 1991-ben az írószövetségi tagságot fel nem mondvá, de az önállóságot hangsúlyozva alakult meg a Magyar Írók Egyesülete Gyurkovics Tibor irányításával, a *Lyukasóra* című lapot is kiadva (1992-), valamint az azóta megszűnt Független Magyar Írók Szövetsége Hernádi Gyula vezetésével. A Szépírók Társasága 1997 óta működik, Kukorelly Endre, majd Csaplár Vilmos, jelenleg Mészáros Sándor elnökletével. 1998-ban jött létre a Fiatal Írók Szövetsége, amely a JAK-hoz hasonlóan a 35 év alatti írókat tömöríti. Alapító elnöke L. Simon László. A József Attila Kör 1989-ben teljesen önállóvá alakult, később az életkori határt felemelte 40 évre, ahogyan nemrég a FISZ is.

Az Írószövetségből való kilépéseket 1986/87 fordulóján még a pártközpont szervezte, lényegében sikertelenül, 1990-ben s később időnként néhányan kiléptek különböző okok miatt. Egy részük idővel visszavételét kérte. 2004-ben viszont mintegy másfélszázan, szervezeten távoztak az Írószövetségből, s legtöbbjük a Szépírók Társaságának a tagja lett. Így az ő taglétszámuk 300 közelire emelkedett, az Írószövetségé körülbelül 900 főre csökkent az 1050-ről. Ezzel eldőlt, hogy az Írószövetség belátható időn belül nem fog írókamarává alakulni, s az is, hogy az irodalmi élet tagoltsága, a hol népies-urbánusnak, hol nemzetinek-liberálisnak, hol konzervatívnak-posztmodernnek nevezett szembenállás szervezetileg is megnyilvánult. Ezt az egész folyamatot előkészítette a nyolcvanas évek irodalmi

kettőssége, a feltörekvő posztmodern radikális szembenállása a késő-modernnel, másrészt pedig az évtized végére kiéleződő feszültség az ellenzéki politikában, amely később az MDF és az SZDSZ, majd a FIDESZ és az SZDSZ ellentétében nyilvánult meg. Az SZDSZ a kulturális politikában, a kormányban és a fővárosban is tartós vezető szerepre tett szert, s egyértelműen a Szépírók Társaságát és annak holdudvarát támogatta. Ez megmutatkozott a nemzetközi kapcsolatokban is, legközvetlenebbül a német nyelvterületen. Az Írószövetséget és egyes tagjait ideológiai-politikai, valamint esztétikai támadások érték.

Az első jelentős konfliktus 1990 őszén Csoóri Sándorhoz köthető. *Nappali hold* című naplójegyzeteiben az általa szerkesztett *Hitel*ben egy bekezdés erejéig foglalkozott az SZDSZ parlamenti súlyával, s ezzel kapcsolatban a hazai zsidóság szellemiségének térnyerésével. A szöveg vihart kavart. Esterházy Péter azonnal abbahagyta a *Hitel*ben való publikálást. Hatalmas sajtópolémia bontakozott ki, közel 200 írás jelent meg, nagy részük dühödt indulattal, mocskolódva, a szerzőt az írólétből is kitaszítva, antiszemitanak minősítve. Tiltakozásul néhányan kiléptek az Írószövetségből, Mészöly Miklós lemondott tisztségeiről. Ezt tette Csoóri Sándor is, hogy mentesítse a szövetséget a rá nehezedő nyomástól. Nyilatkozott az írószövetségi elnökség is. Helytelenítette Csoóri Sándor megnyilatkozását, s elhatárolódott attól, várva, hogy az író feloldja súlyos szavait. Már 1989/90-ben megindult az antiszemizmussal való ijesztgetés, a fasisztázás.

Az Írószövetség szempontjából ennek csúcspontja 2004 elején következett be. Az előző év karácsonyán a Tilos rádió műsorvezetője minősíthetetlen hangon szólt a keresztényekről. Nem egyedüli eset volt, s a tendencia ellen tiltakozva gyűlést tartottak a rádió épülete előtt. Ezen beszédet mondott Döbrentei Kornél költő. A szövetség választmányának tagja volt, de nem ebben a minőségében beszélt. Beszédét alig kódoltan antiszemitanak minősítette Parti Nagy Lajos, s ez ellen tiltakozva az *Élet és Irodalomban* is közölt levélben jelentette be, hogy kilép az Írószövetségből, nem kíván Döbrenteivel közösködni. Ez volt a „jeladás”, hamarosan különböző nyilatkozatok születtek, cselekvésre, elhatárolódásra szólítva fel az Írószövetséget. Az Elnökség, később a Választmány által is megerősített nyilatkozata, amelyben mindenfajta szélsőségtől elhatárolódott, kevésnek bizonyult - Döbrentei fejét követelték. Döbrentei viszont nem volt hajlandó semmiféle visszakozásra. A cél ugyanis az volt, hogy nagy számú jelentős és kevésbé jelentős író lépjen be a Szépírók Társaságába, hogy az már ne csupán kis vetélytársa legyen az Írószövetségnek, hanem rangban a legfontosabb irodalmi szervezet. S amelynek több állami támogatás jár. Az Írószövetségnek viszont kevesebb, hiszen „jelentéktelen” és „szélsőségesen jobboldali”. Ettől kezdve a médiában mindennaposá váltak az olyan cikkek, megnyilatkozások, amelyek szerint az Írószövetségben már nincsenek jelentős írók, érdektelen, pusztulásra ítélt az egész. Miközben olyan tagjai vannak ma is e szervezetnek, hogy csak néhány kiválóságot említek, mint Ágh István, Buda Ferenc, Csoóri Sándor, Csukás István, Fejes Endre, Ferdinandy György, Jókai Anna, Juhász Ferenc, Kányádi Sándor, Lator László, Marsall László, Sárközi Mátyás, Szakonyi Károly, Szilágyi István, Szörényi László, Tornai József, Tözsér Árpád, Vasadi Péter. Sokszorosan meghurcolták, külföldön is, Kalász Márton elnököt.

A kulturális politikai helyzetet tükrözték az állami elismerések is. Díjakat,

kitüntetések csak elvétve kaptak az Írószövetség tagjai, a felterjesztések hatástalanok maradtak. 2003 és 2010 között 26 író kapott Kossuth-díjat. Közülük mindössze 5 volt és maradt a szövetség tagja. Ugyanebben a 8 évben Babérkoszorú díjat 17 író kapott, közülük 4 tagja az Írószövetségnek. Ennél valamivel jobbak voltak az arányok a József Attila díj esetében.

A Magyar Írószövetséget sem az anyagi, sem a politikai, sem az esztétikai támadások nem kényszerítették térdre, Kalász Márton második ciklusában túl tudott lépni a válsághelyzeten.

Az új évezred első évtizedében továbbra is igen eleven a szakmai klubélet a székházban. Könyvbemutatókra, köszöntésekre, emlékeztetésekre, konferenciákra kerül sor. Számos rendezvényt a főváros, az ország, a szomszédos államok területén tartunk. 2008 óta működik a szövetség akkreditált, kétéves képzést adó Íróiskolája, amelyet új honlapja még vonzóbbá tehet az érdeklődők számára. Igényes programokkal jelentkezik a megújult könyvtár is. A kilencvenes években létrejött Arany János Alapítvány az anyagi gondok dacára évente kiadja a komoly szakmai rangot jelentő Arany János-díjakat. A szövetség gondozza a Péterfy Vilmos által alapított díjat, a műfordítók Hieronymus-díját, valamint a 2008-ban Érd városával közösen alapított Bella István-díjat.

Tényszerűen és szomorúan állapítható meg, hogy az 1990-es elképzelésekkel ellentétben idáig jóformán egyik kormány számára sem volt kiemelten fontos az irodalom, az irodalmi élet. Az rendben van, hogy a civil szféra részévé nyilvánították, de soha nem vonták le azt a következtetést, hogy a magánalapítványi támogatás egyelőre elenyésző szintű Magyarországon. Azzal se néznek szembe, hogy elképesztően széles a tévécsatornák kínálata, s ezekben az irodalom, a művészetek csak elvétve kapnak helyet, s így egyre feleslegesebbnek mutatkoznak. A globalizáció pedig eleve fenyegeti a nemzeti kultúrát. S tudjuk, az anyanyelvet is. Az írók látszólag a saját érdekükben harcolnak az irodalom elnyomódása ellen. Ám sokkal többről van szó. Ha elsatnyul, ha megszűnik a kortárs irodalom, azt egy-két évtized múlva az anyanyelv is megszenvedi. Ha a felnövő nemzedékek nem olvassák a klasszikusokat és a kortársakat, mind anyanyelvük használatában, mind valóságismeretükben, emberségükben, magyarságukban szegényebbek lesznek. A Magyar Írószövetségre tehát a jövőben is nagy feladatok várnak e téren. A magyar irodalom a nemzet ismerete, a nemzet lelkiismerete.

Vasy Géza

Bibliográfia

A Magyar Írószövetség levéltárának iratai, az évek során megjelent belső tájékoztató kiadványok.

A Csillag, az Irodalmi Újság, az Élet és Irodalom évfolyamai.

Boross Elemér: *Velük voltam*. Szépirodalmi, 1969.

Czigány Lóránt: *Nézz vissza haraggal!* Gondolat, 1990.

Darvas József: *Új népért, új kultúráért*. Szépirodalmi, 1956.
Élő irodalom. Tanulmányok a felszabadulás utáni magyar irodalom köréből. Akadémiai, 1969.
Fekete Gyula: *Naplóm a történelemnek 1941-2000. 1-4. kötet*. Triolor, 2007.
Irányított irodalom. Írók lázadása. 1956-os írószövetségi jegyzőkönyvek. MTA Irodalomtudományi Intézete. Összeáll. bevez. tan. jegyz.: Standeisky Éva, 1990.
Literatura 1989/1-2. Irodalom és politika, 1956.
A magyar irodalom története 1945-1975 I. irodalmi élet és irodalomkritika. Akadémiai, 1981.
A magyar írók első kongresszusa 1951. Művelt Nép, 1951.
Pintér M. Lajos: *Ellenzékben 1968-1987*. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2007.
Standeisky Éva: *Az írók és a hatalom 1956-1963*. 1956-os Intézet, második, javított kiadás, 1996.
Standeisky Éva: *Gúzsba kötve. A kulturális elit és a hatalom*. 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2005.
Új magyar irodalmi lexikon I-III. Akadémiai, 2000. Második, javított kiadás.
Vita irodalmunk helyzetéről. Szikra, 1952.
Zárt, bizalmas, számozott. Tájékoztatáspolitikai és cenzúra 1956-1963. Osiris, 1999.
Zárt, bizalmas, számozott II. Irodalom-, sajtó- és tájékoztatáspolitikai 1962-1979. Osiris, 2004.